

Erdőink hajdan és ma.

(Erdészettörténeti tanulmány J a k a b Elektől).

(Folytatás és vége.)

IV.

Csak e nagy vonásokban adott körrajz mekkora változásait mutatja erdeink régi és ujkori történetének. Ezernyi pontja van hazánknak, melyet hajdan járhatlan vadon, ős erdőség és átgázolhatlan sűrűségek borítottak. A völgyekből és síkságokról lassanként eltűnt az erdő, szántókká váltak s dús szénarétekké. A hegyek lábaitól megindult az irtás és mind haladt fölebb-fölebb. Nyomaikon kukoricza, zab- és rozstermő helyek, legelők és kaszálók állottak elé, néhol szőlőültetések, igen sok helyen kopasz oldalak, vizmosásos hegyszakadékok s tar kőszáli csúcsok, melyeken mint sásfészek áll egy-egy középkori vár-rom, vagy leomlott szentegyház és zárdafal. A nép szaporodása, a kenyérkereset szüksége mind fogyasztja egy század óta az erdőt, növeli a termő földet s már is azt látjuk, hogy utóbbi sokszorosán felülhaladja a fával fődött részeket.

15,868.136 katasteri hold a magyar, horvátországi és szlavonai erdőségek területe ma, átlag 31⁵⁰/₀-kát, Szlavóniában és Erdélyben néhol 50⁰/₀-kát teszik Magyarország egész földterületének, tehát közel $\frac{1}{3}$ -dát! Ebből 5,800.000 hold uri birtokoské, 1,120.540 kis földműveseké, 1,092.000 községeké. Ez csak ma van így, hajdanta minden a földbirtokosoké volt.

S e nagy apadás, e sok változás daczára még mindig bővelkedik szépségekben és terményei változatosságában ez a mi szép hazánk.

Nyugati, északi és keleti havas vidékeink a legszebb panorámát tárják elénk. Meredek kőszirtek, erdős hegycsúcsok,

völgykatlanok, a havasi hűs lég, zúgó patakok és lágyan csöröpölő csermelyek örök-vidám kék égbolt alatt, tisztásain enyhe meleg, hová csak belopózkodik a napsugár s kellemesen üdítő szellő; itt vad cseresznye és mogyoró, amott makkal rakott tölgy, itt terebélyes ágak, amott sűrű galyfonadékok, óriási fenyő és sok százados, tán ezredéves ernyős bükkök, mellettök vadegres és bodza, mezei jáczint és fehér gyöngyvirág, lapos levelü sás és vizi lilium. Ez ma is hazánk havasvilágának romantikus képe!

Déli határvidékeink egy darab az Alpok világából. Termékeny rétek és lassan emelkedő halmok, nagyobb és kisebb folyóktól áthatítva, lomberdőktől ékesítve, hol buja a fa- és növényvilág, felváltva termékeny földek által. Sima levelü bükk csipkés koronájával, reczés tölgyerdők fehér nyárfával, gesztenye és ákác, füge és citromfával váltakozik. A tanyák végetlen tarkasága, legelésző nyájak méla kolompjai, tudtul adják az utasnak, hogy a falu közeledik. Csobáncz vára, Tátika, Somlyó, Badacsony s annyi költői hegye és halma déli Magyarországnak termi a világ legizesebb szőlőjét s legjobb borait.

Elmellőzhetném-e Sopron-, Somogy-, Hont- és Nógrád-megyék szelid gesztenye erdőit? Nem, sőt mint a magyar föld és éghajlat egyik méltó kevélységét kevély önérzettel sorolom erdőink egyéb szépségei s gazdagságai közé.

Mily különböző a havasi és déli alvidéki növény- és állat-élet!

A Kárpátokban, Erdélyben és Horvát-Szlavonországban ma is vannak érintetlen őserdők, hová ember el nem hatott. Évezredes az élete ott fűnek-fának, elkorhad és uj életre kél uj századokkal; őszszel elhullatott lombozata vastag humuskérget von szét gyökerein s dúsan táplálva, óriás magasságra növeli sudarát. Van 200—300 éves tölgyfánk, mely 100—120

évig folyvást nő, 40—60 centiméter átmérőjü bükk, 80—100 centiméter törzsü kőrisfánk. Hársfánk és szilfánk ritkitják párjukat, a jávor 1100—1200 láb magasban diszlik a tenger színe felett: fehér, habos, fényes és szijas kemény mindenik. Fáink közt jellemző specialitás a csoportos, ugynevezett magyar tölgy, a magyar kőrisfa, a törpe fenyő, melynek ágai csúcsából tavasszal foly az ugynevezett magyar balzsam.

A havasi élet csak egy-két nyári hónap határirra szorítkozik. Akkor van ott sürgér-forgás és mezei gazdaság: barmok, nyájak legelnek az aljakban és tisztásokon, fát szállít az erdész, szénát készít a mezei gazda és erdőbérló, szemet éget, hamuzsirt főz, vasat gyárt és bányászkozik az iparos. Máskor dermedtő hideg, házmagasságu hófuvatag, csikorgó jégkéreg borítja a hegyeket és völgyeket. Ilyenkor a növényélet elhal, az állatvilág vadon jelleget ölt: zerge, őz, szarvas, vadkecske, vaddisznó, medve, farkas, róka; a szárnyasok közül: kánya, fajd, sas, héja, a mikre sovár vágygyl leskelődik a vadász. Ezek keresik fel őket téli tanyáikon, róluk álmodnak a nyár rövid éjszakáin, őket üldözik s ha egyet elejteniök sikerül, lélekemelő örömük, drága zsákmányként czipelik be a faluba vagy városra. Kéjittasan dalolva:

Mi szebb e világon a vadász életnél?
 Ki élne vigabban mint a vadász él?
 Majd a kürt szavánál hever a zöld fűben,
 Majd űzi a szarvast mezőn és sűrűben.
 Királyi öröm, és férfi mulatság
 Tralalá, lá, lá, lá!

A magyar erdők legnevezetesebb vadja a nemes szarvas vagy gim-szarvas, s Gömör- és Liptóme gyében, valamint Erdélyben a havasi nyúl.

Határhavasainkon belőli délvidékeink, a Duna- és Tisza-köz egészen más jellegűek. Enyhe tél, hosszú, forró nyár. Itt

kevés az erdőség : ákác, jegenye, kőrisfa, topolya, fűz. De ott vannak fekete földü rónái, a minő volt a Kánaán és a milyen a Nilus partja, hol a bánáti buza, szegedi paprika és magyar dohány terem. Flórájából jellemző a Tiszavirág. Itt vannak a végtelen birkanyáj-legelők, czifra bojtáraikkal, a continens legszebb gulyái, a czimeres ökrök hazája, a nemes faju ménesek s hizékony sertéseink. Itt van a tündérvilágu délibáb és hortobágyi pusztá, a magyar csikós- és kanász-élet! A szántókon a komoly daru, tavakban a kacsá, gibicz, sirály és a Tompa által oly szépen megénekelt gölya. Ott van a Duna jóízü harsája, a tiszai kecsége és menyhal s a balatoni fogas. Csak a pisztráng hiányzik, a halmüek e királya, ezt a havasi folyók raritásaul Erdélynek juttatta a természet.

V.

Az utolsó ötven év irtóztató pusztitást tett hazánk erdeiben. A nép felszabadítása és jogegyenlőség, szabadságharczunk és belviszályaink, a népfölkelések szörnyü erdőrablásai, érzékeny sebeket ejtettek a nemzeti vagyionon, az absolut uralom korszaka és a kiegyezés után hazánk állami új berendezése nagy adó fizetését tette elkerülhetlenné. A föld termékei nem adtak elég jövedelmet. A fegyveres béke a katonai terheket megtizszerezte. Fényüzés kapott lábra a társadalom minden osztályában. Ipar- és kereskedelem fellendült, kényszeritette rá népünket a szükségek óriási mérve. A legnagyobb változást azonban a vasutak okozták erdőink állapotában. Már idetova egy félszázada az első vasuti sín lerakásának Magyarországon. Angol, német tőkepénzesek vállalkoztak vasutaink kiépítésére. Ez ujitás nem remélt nagy pénzösszegeket hozván ebben szükölködő hazánk birtokosai s népe közt forgalomba, mohó vágygyal nyult a kinált haszon után minden kéz. Következménye az lett, hogy a tömérek vasut

tömérdek sín-gerendái letaroltatták legszebb erdeinket, száz-
ezerekért, millió és milló értékben. Olcsón kérték, olcsón
adták szorult birtokosaink. A vasutak csakhamar megnyitották
fáinknak a belföldi és világkereskedelem utait és csatornáit.
Mindenki elkezdte adni, értékesíteni, piacra vinni erdeinek
fatermését. Szerencse, hogy a köszén vasuti fűtésre jobbnak
bizonyult, különben erdőségeink egy század alatt kipusztul-
tak volna.

Néhány évtized alatt más arcza lett hazánk legszebb
vidékeinek. Megfogytak, kihasználhattak szélteben erdőségeink.
Középbirtosok, községek és kis földmivesek levágták, kiirtot-
ták a mihez könnyebben hozzáfértek. Általános a panasz, hogy
az ország nagy része faszükséget szenved, hogy a legszebb
erdőhelyek kopár oldalokká lettek, sok nem terem meg semmi
gabonaneműt, legelőnek sem való, vizmosott hegyszakadékokká,
terméketlen, fa- és növénytelen sivataggá alakultak nagy
oldalok, magas hegygerinczek. Földünk s hazánk legerdőter-
mékenyebb részében a székely földön is az erdők siralmas
pusztulásáról tesznek tudósítást gyakor izben hivatalosan kikül-
dött szakemberek.

Fennebb megmondottam hazánk erdőségei holdszám kiter-
jedését. Lássuk, hogy oszlik ez el.

Feltűnő megyéinkben és vidékeinken az erdő aránytalan-
sága. Erdélyben és Horvát-Szlavonországban bővebb az erdő.
Legtöbb Háromszék megyében és Hunyad megye szászvárosi
kerületében. Utóbbiban 1000 hold területre 15 hold, Három-
székre 6 hold erdő jut, a legtöbb megyében 1-től 3 holdig
váltakozik. A Duna-Tiszaközben csak 8°/_o az erdőség, tehát
a legégetőbb a faszükség.

Erdőink összes jövedelme 9,140.300 forint. Nem kell
mondanom, önként feltűnik, hogy az ország földterületének
közel egy harmad részétől ez igen csekély haszon és bevétel.

Panasz hallszik sokfelől, hogy a kivándorlás egyik oka az, hogy a nép munkát nem kap. Nem tudjuk statistikailag, mennyi foglalkozik erdőmiveléssel; de bizonyos, hogy erdőségünkben levő nemzeti vagyónunk okszerű mivélése, szaporítása, kezeltetése és hasznosítása néhány ezernek munkát s keresetet adna, a nemzeti vagyontökét és kamatát tetemesen szaporitná. Főleg erdőtlen vidékeink és megyeinkben erdők plántálása sokszoros haszonnal járna s nagy jótétemény lenne ottani népünkre nézve.

Magyarországon 660.000 birtokos van. Erdélyben 190,000 földbirtok, a két országrészben együtt 2,486.265, ebből termékeny Magyarországon 34 millió, Erdélyben 9 millió, terméketlen 3, együtt 46 millió hold.

Östermeléssel összes népünk közül közel öt millió foglalkozik. Legtöbb Torda-Aranyosmegyében, a régi Aranyosszéken 53⁰/₀, Küküllőmegye régi Segesvárszék részében 51⁰/₀, Somogy megyében 48⁰/₀.

Az ipar és kereskedelem feltűnően kevés embert foglalkoztat. Budapesten a legtöbbet, 22⁰/₀-et, Brassóban 21⁰/₀-et. Máshol alig 2—3⁰/₀-et. Állami és magán erdőgazdaságunk felvirágozása millió meg millió kéznek adhatna munkát s jövedelmet az őstermelés-, ipar- és kereskedelem terén. Hasznos, szép és értékes fáinknak az égalji és talajviszonyok szerint országszerte elterjesztése, szaporítása s a gazdasági, házi, építészeti, műasztalossági, különböző faedény, piperetárgyak és játékszerek készítésére felhasználása emelné a nyers termelést, a föld becsét, fejlesztené a hazai ipart s nagy lendületet adna a belkereskedelemnek és külforgalomnak.

Rendezett erdészeti viszonyok emelték hazánk erdőségei vadállományát, ebből is lehetne jövedelemgyarapodást eszközölni, amellet, hogy a vadászati sport sokaknak gyönyört adó szenvedélye s népünk egy részének is megszokott téli foglal-

kozása. Kitünő statisztikai irónk Keleti Károly szerint az 1869—70. évben a magyar korona egész területén vadászattal és halászattal 4932 ember foglalkozott, lelőttek :

Szarvast	351-et,	értéke 10.000 frt,
dámvadat	230-at,	„ 8.000 „
őzet	904-et,	„ 23.500 „
vaddisznót	188-at,	„ 8.400 „
nyulat	29.298-at,	„ 23.800 „
siket fajdot	29-et,	„ 130 „
nyirfajdot	26-ot,	„ 50 „
császármadarat	945-öt,	„ 1.000 „
fáczánt	10.936-ot,	„ 15.000 „
fogyot	14.233-at,	„ 4.300 „
vadkacsát	1.610-et,	„ 800 „
erdei szalonkát	1.519-et,	„ 1.500 „
vizi szalonkát	594-et,	„ 50 „

E vadak pénzértéke körülbelől 87.600 forint.

Ragadozó vadak lelővéseért a kormány fizetett Magyarországon 19 medvéért s 195 farkasért, Erdélyben 13 medvéért s 115 farkasért 620 frtot.

Ha ezekhez hozzágondoljuk még, hogy az ellőtt és elárusított vadak és madarak igen nagy száma nem jő be statisztikai fölvételeinkbe, s hogy — a mint a nevezett író mondja — hazánkba csak fáczán Morva- és Csehországból évenként 30.000 frtra hozatik be, a vadászati pénzforgalmat évenként félmillióra tehetjük. Ruházatunknak is igen változatos tárgyát teszik a vadak bőrei, miket egészség, kényelem s hölgyeinknél az elegancia szolgálatára innen szerez meg az iparosok szorgalma és izlése. Nem bőséges ok s elég gyakorlati érvek-e ezek erdeinknek rendszeres mivelésére és okos használására?!

Az erdők azonban nemcsak faanyagot adnak tüzelésre és technikai munkáinkhoz, nem csak jó ízű halat és vadakat asztalainkra, s gyönyörű anyagot ruházatunkhoz és nemzeti viseletünkhöz; hanem egyszersmind mérséklék a légkör hőségét s közvetítik és fentartják nedvességét, fentartják és táplálják a forrásokat és vizeket, enyhítő árnyat adnak a nap égető sugarai ellen, megtörik a viharok erejét s feltartóztatják a lavinákat és hófuvatagokat. Az erdők befolyással vannak a közegésségre és nép jóllétére, befolyással a nekünk hasznos állatokéra is; festői tájai, természeti szépségei kifejtik a mivelt lélekben a szép iránti érzést, erősítik a jellemet és bátorrá teszik a férfit. Erdős, hegyes országok lakói vitézek és szabadságszeretők. A cserkeszek, svájcziai, skótok és székelyek igazolják ezt.

Nagy nemzetek példája, a multnak oktató tanúsága, Magyarország szükségének élénk érzete s a nemzeti vagyonszaporításának gyakorlati politikája birta rá 1879-ben az akkori magyar királyi közgazdasági ministert, a tevékeny báró Kemény Gábort és az erdőügyek lelkes intézőjét Bedő Albert ministeri tanácsost és országos főerdőmestert a magyar erdőtörvény megalkotására és életbeléptetésére. Hasznosabb és szükségesebb reformot alig hozott létre a magyar kormány 17 év óta, mint ez volt; mert árva és elhagyottabb közgazdasági kérdés nem volt hazánkban, mint az erdőügy, tehát nehezebb feladat sem, mint annak törvényhozási rendezése. Törtetlen volt az út, melyre léptek e férfiak, készületlenek az elmék, sok előítélet és balvélemény merült fel a szándék ellen, hogy a törvényhozás ez intézkedésekben az enyém-tied kérdéshez hozzá nyulhasson, a közvélemény a magántulajdon jogosulatlan érintésének látszott tekinteni a köz- és államérdek szempontjából bárminő kötelező szabályozást. De az ügy intézői tisztában voltak a czállal és eszkö-

zökkel, szilárdan megállottak elhatározásaik mellett, az irodalomban és parlamentben felvilágosították s bővebben kifejtették nézeteiket. Üdvöst akarnak, az ország közjavát eszközlik — mondák, s nem szüntek meg, míg a törvény létre nem jött. A XV-ik számú az 1879-ben; méltó, hogy mindkét számot hálával őrizze meg emlékében nemzetünk!

E törvény határt vetett az erdőkben eddig folytatott ugynevezett rabló gazdaságnak, új korszakot nyitott azok kezelésében, a múlt a feledésé lett mindenestől, s józan, előrelátó, a hazai közgazdasági viszonyokhoz alkalmazott elvek és szabályok foganatosítottak; az ország már is belátta annak üdvösvoltát, a birtokosok, községek úgy mint egyesek lassanként a törvény alapjára állanak s hasznos és bölcs intézkedéseit erdőbirtokaikra kiterjeszteni önként sietnek. Lassan megy, de megy. Nem baj. Annál biztosabb lesz a helyzet javulása, s a törvénynek vérbe és velőbe átmenése. Ám ilyen a magyar minden nagy reformmal szemben. Tartózkodóvá teszi conservatív szelleme. Azonban, ha valami üdvösnek bizonyul, megtudja érteni, javára fordítja, lelkesül mellette s utoljára szívvel-lélekkel magáévá teszi. Jótékony hatása volt e törvénynek a selmeczi erdészakadémiára, hol már ma hazánk legjelesebb szakemberei tanítják az erdészeti alaptanokat, minők a természettan, matematika és népgazdaságtan, a segéd- vagy melléktudományokat: ásványtant, növényphysiologiát, erdészeti állattant, főleg annak rovarvartani részét, földalakulástant, vegytant, mértant, az erdészeti administratív jogtant, erdőtörténetet és erdészeti irodalmat sat. Különös súly van fektetve az erdőmivelésre, erdővédelemre és használatra, az erdészeti technológiára, erdőberendezésre és becslésre, az állami erdészettanra sat.

Az eltelt öt év rendkívüli átalakulását mutatja az erdők iránti közgondolkozásnak. Nagy szám látja át, hogy erdőinket a törvény szabványai szerint birtokolni és használni üdvös, hogy azokban eddig csak félig-meddig s nem egészen észszerűen használt kincset birunk, hogy erdőink okos művelésével jövedelmünket tetemesen növelhetjük, szóval: hogy erdőink a klimatikus viszonyok, a nemzeti jobblét, népünk egészséges volta s hazánk közgazdasági megerősödése tényezőivé fognak rövid időn válni, ha a nemzet a törvény teljes életbeléptetését a kormánynyal egyenlő buzgósággal törekszik, s kivált ha az értelmiség és irodalom is ez ügyet érdeme szerint gyámolítja.

Vajha e szerény tanulmány is bármi csekély hatással lenne a magyar erdészeti ügy ily irányu további fejlődésére és gyarapodására!

Adatok a befásítás történetéhez.

Irta: Dr. Rodiczky Jenő.

Alföldünk fátlan síkság volt a honfoglalás idejében és ilyennek ismerték azon utazók is, kik a későbbi századokban utjokat hazánkon át vették, mint Bertrand de la Brouquière, Fülöp, a jóságos burgundi fejedelem első lovászmestere, Busbecq, Lady Montagn stb. De la Brouquière ura által a törökökkel való megismerkedés céljából Jeruzsálembe küldetvén, onnan 1433 tavaszán indult ismét hazafelé. A husvéti ünnepeket Belgrádon töltve, további utjáról többek közt ezeket írja: Buda felé nem követhetvén az egyenes utat, Penscy (Pancsova) felé kanyarodtam. A legrónább vidéken, mit csak valaha láttam s miután egy folyón kompon (en bac) átkeltem volna, Becskerekre (Beurquerel) értem, egy a rácز despota alá tartozó városba. Becskerekről Wersetzre (talán Becse) értem, egy szintén